

Elżbieta RASZEJA

Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego
Katedra Terenów Zieleni
Poznań, Polska
e-mail: ktzera@au.poznan.pl

BARIERY W ZARZĄDZANIU KRAJOBRAZEM KULTUROWYM NA OBSZARACH CHRONIONYCH WIELKOPOLSKI

słowa kluczowe: Wielkopolska, obszary chronione, zarządzanie krajobrazem,
strategia ochrony

WSTĘP

Zagrożenia krajobrazu kulturowego, płynące ze strony współczesnych procesów rozwojowych wymuszają konieczność weryfikacji stosowanych obecnie metod i narzędzi ochrony. Degradacja krajobrazu kulturowego wciąż postępuje, pomimo tego, iż rośnie ranga zagadnień krajobrazowych w strategiach i koncepcjach rozwojowych, doskonałe są metody badawcze, a także warsztat planistyczny. Dotyczy to zarówno utraty form historycznych, jak też deformacji cennych struktur przestrzennych przez niewłaściwe współczesne lokalizacje i sposoby użytkowania terenów, czy wreszcie rabunkową gospodarkę gruntami. Istnieje więc wyraźny rozdźwięk między stanem wiedzy, warsztatem zawodowym i deklaracjami politycznymi a otaczającą nas rzeczywistością przestrzenną (Raszeja, 2002). Warto przyrzeć się temu problemowi w odniesieniu do obszarów chronionych, które powinny przecież stanowić swego rodzaju wzorzec i punkt odniesienia dla systemu ochrony krajobrazu. W niniejszym artykule uwaga została skoncentrowana na parkach krajobrazowych, które powoływane są w celu ochrony zasobów przyrodniczych, ale także dla zachowania cennych krajobrazów kulturowych. Zostały one umocowane ustawowo, wyposażone w zestaw instrumentów prawnych i organizacyjnych, a także w określone (choć ograniczone) środki finansowe. Przedmiotem rozważań jest analiza funkcjonowania obecnego systemu zarządzania krajobrazem kulturowym na terenie parków krajobrazowych Wielkopolski, a także próba odpowiedzi na pytanie, w jakim kierunku powinna zmierzać modyfikacja tego systemu, w świetle współczesnych ujęć teoretycznych i metodologicznych.

WSPÓŁCZESNE UJĘCIA METODOLOGICZNE ORAZ STRATEGIE OCHRONY I ZARZĄDZANIA KRAJOBRAZEM

W ostatnich latach nastąpiła wyraźna zmiana, zarówno w zakresie metodologii badań krajobrazu, jak też koncepcji planistycznych i polityki ochronnej. Dominujące do niedawna (i wciąż stosowane) metody ochrony krajobrazu kulturowego, a także związana z nimi terminologia wywodzą się głównie z teorii i praktyki architektonicznej. Takie określenia jak: konserwacja, restauracja czy rewaloryzacja okazały się niedostosowane, a wręcz nieprzydatne dla planowania zintegrowanej ochrony krajobrazu. Postulowane jest odejście od prostego protekcyjizmu, opartego na ujęciu sektorowym na rzecz systemowego zarządzania krajobrazem, przy czym oznacza to nie tylko zarządzanie zasobami, ale też procesami zmian w ramach planowania i gospodarki przestrzennej. Takie założenia formułuje Europejska Konwencja Krajobrazowa (ratyfikowana przez Polskę w 2004 r.) oraz programy wspólnej europejskiej polityki przestrzennej, zapisane w podstawowych dokumentach i strategiach¹.

Można stwierdzić, że w szeroko ujmowanej polityce krajobrazowej nastąpiło przeniesienie akcentów z działań o charakterze reakcji na kreowanie spójnych wizji i strategii. Zmieniła się też rola krajobrazu – z przedmiotu ochrony stał się on ideą integrującą rozwój przestrzenny, płaszczyzną spotkań interdyscyplinarnych, ogniskującą różne perspektywy badawcze. W krajobrazie otwartym spektrum działań obejmuje różne formy i poziomy – od tradycyjnej ochrony, polegającej na wyznaczeniu (wydzielaniu) obszarów chronionych, poprzez charakterystykę krajobrazu i wytyczne dla jego kształtowania, aż po kreowanie zintegrowanej polityki rozwoju (Selman, 2006).

Dla zarządzania krajobrazem szczególnie istotny jest sposób i tryb podejmowania decyzji o charakterze przestrzennym, jako odpowiedź na zmiany uwarunkowań, potrzeb i celów społecznych. Podejmowanie decyzji jest procesem ciągłym i świadomym, związanym z możliwością wyboru różnych środków, determinowanych przez poziom zarządzania i perspektywę czasową. Podstawowe typy decyzji w procesie zarządzania krajobrazem to:

- natychmiastowe reakcje, rozwiązania zorientowane na szybki efekt, unikanie bezpośrednich zagrożeń (kontrola i nadzór, działania administracyjne),
- decyzje funkcjonalne, regulacja, optymalizacja (planowanie miejscowe),
- decyzje integrujące, dominujące w planach i strategiach, biorące pod uwagę efekty uboczne podjętych środków (studia gmin, plany ochrony, planowanie regionalne),

---

¹ Podstawowe dokumenty, w których zapisane są założenia wspólnej europejskiej polityki krajobrazowej to: ESDP - European Spatial Development Perspective (Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego), SPESP – Study Programme on European Spatial Planning (Program Badawczy Europejskiego Planowania Przestrzennego), ESPON – European Spatial Planning Observation Programme (Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego).

- decyzje pro-aktywne, antycypacyjne, innowacyjne, obliczone na długotrwały efekt i wyższe cele, łączące wiele wartości (polityka rozwoju społecznego, wizje, idee, np. rozwój zrównoważony, odnowa wsi, odbudowa tożsamości kulturowej).

Podobnie szerokie spektrum charakteryzuje też poziom i zakres interwencji w krajobrazie – od kompensacji i ograniczania efektów do ukierunkowanego i bardziej odległego w czasie (często też w przestrzeni) oddziaływania na przyczyny zmian. W dziedzinie badań krajobrazowych coraz większe zainteresowanie zyskuje koncepcja sił sprawczych (driving forces – DF). Obecnie rozwijana jest ona głównie w naukach przyrodniczych, wydaje się jednak, że jej zastosowanie jest równie ważne w badaniach i praktyce zarządzania krajobrazem kulturowym. W związku z tym muszą też ulec zmianie metody badań krajobrazu – ujęcia statyczne, opisowe należy wzbogacić o analizy procesów transformacji krajobrazu (Klijn, 2004).

Tak rozumiany proces zarządzania krajobrazem kulturowym nie może ograniczać się wyłącznie do kręgu profesjonalistów i decydentów, muszą zostać włączeni także odbiorcy krajobrazu. Krajobraz jest bowiem powszechnym i uniwersalnym sposobem patrzenia na świat, interpretowania i rozumienia środowiska. Europejska Konwencja Krajobrazowa w centrum definicji krajobrazu umieszcza człowieka, określając krajobraz jako obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest rezultatem działania i interakcji różnych czynników naturalnych i antropogenicznych. Określa też krajobraz jako nasze wspólne dziedzictwo, którego poznanie i ochrona wymaga udziału zarówno ekspertów i władz, jak też wszystkich użytkowników.

W świetle powyższych założeń teoretycznych i metodologicznych, inaczej również przedstawia się współczesna sytuacja obszarów chronionych. Następuje bowiem zmiana paradygmatu zarządzania tymi obszarami we wszystkich aspektach, tj.: w zakresie formułowaniu celów tworzenia obszarów chronionych, ich społecznej percepcji, podstaw planowania i zagospodarowania, kontekstu przestrzennego i funkcjonalnego, podmiotów zarządzających, technik zarządzania oraz źródeł finansowania (tab. 1).

Tab. 1. Strategia zarządzania obszarami chronionymi – zmiana paradygmatu.

Tab. 1. Strategy of protected areas management – changing paradigm.

Zagadnienia	Stan przed: obszary chronione były dotychczas ...	Stan po: obszary chronione stają się ...
Cele tworzenia (powoływania), planowania i zagospodarowania	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzone wyłącznie dla ochrony zasobów przyrodniczych i krajobrazowych • Tworzone głównie dla zachowania (konserwacji) istniejących walorów • Zagospodarowywane pod kątem potrzeb zwiedzających • Cenione z uwagi na zasoby naturalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzone dla celów naukowych, kulturowych i społeczno-gospodarczych • Tworzone również dla odtwarzania walorów i rehabilitacji krajobrazu • Zagospodarowywane z większą troską o mieszkańców • Cenione również z wagi na zasoby kulturowe
Percepcja	<ul style="list-style-type: none"> • Postrzegane przede wszystkim jako dobro narodowe • Przedmiot zainteresowania na poziomie krajowym 	<ul style="list-style-type: none"> • Postrzegane również jako dobro lokalne • Przedmiot zainteresowania na poziomie międzynarodowym
Relacje z otoczeniem – kontekst przestrzenny	<ul style="list-style-type: none"> • Planowane w izolacji od otoczenia, wyłączone z kontekstu • Zarządzane jak „wyspy” 	<ul style="list-style-type: none"> • Planowane jako część systemu (regionalnego, krajowego lub międzynarodowego) • Zarządzane jak elementy „sieci”
Podmioty zarządzające	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie scentralizowane - wyznaczone i wyspecjalizowane organy (ujęcie sektorowe) 	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie przez wielu partnerów (ujęcie systemowe)
Społeczności lokalne	<ul style="list-style-type: none"> • Planowane i tworzone bez udziału lub wbrew społecznościom lokalnym • Zarządzane bez uwzględniania opinii lokalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Planowane i tworzone z udziałem społeczności lokalnych • Zarządzane dla spełnienia potrzeb lokalnych
Techniki zarządzania	<ul style="list-style-type: none"> • Przewaga krótkoterminowych działań naprawczych (reakcje) • Zarządzane w sposób technokratyczny 	<ul style="list-style-type: none"> • Działania adaptacyjne, długa perspektywa czasowa • Zarządzane przez różne narzędzia polityki (strategie społeczne)
Finansowanie	<ul style="list-style-type: none"> • Budżet centralny, podatki 	<ul style="list-style-type: none"> • Różne źródła
Umiejętności zarządzania	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzane przez specjalistów z zakresu ochrony przyrody • Oparcie na wiedzy ekspertów 	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzane przez specjalistów o różnych umiejętnościach (również menadżerskich) • Włączenie wiedzy lokalnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Phillips, 2003.

Source: own study on the base: Phillips, 2003.

SYSTEM ZARZĄDZANIA KRAJOBRAZEM KULTUROWYM NA OBSZARACH CHRONIONYCH WIELKOPOLSKI - BARIERY, ZAKŁÓCENIA, PROBLEMY

Problemem zarządzania krajobrazem kulturowym na obszarach chronionych Wielkopolski analizowany był przez autorkę w ramach interdyscyplinarnego projektu badawczego pt. „Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce”². Badania autorki dotyczyły zagadnień ochrony krajobrazu kulturowego w aspekcie gospodarowania przestrzenią. Obejmowały one analizę stanu krajobrazu na wybranych obszarach Wielkopolski, diagnozę współczesnych zjawisk i procesów, ocenę skuteczności metod i instrumentów planowania przestrzennego dla zarządzania krajobrazem kulturowym, a także ocenę stanu świadomości społecznej w tym zakresie.

Każdy system zarządzania tworzą trzy zasadnicze, powiązane ze sobą elementy: obiekt zarządzania, podmiot zarządzający i instrumenty zarządzania. Na funkcjonowanie określonego systemu wpływają też elementy jego otoczenia, tj. wzmocnienia i zakłócenia. Wszystkie wymienione elementy i zachodzące między nimi relacje tworzą określony model zarządzania, który uzależniony jest od sformułowanych celów i zadań (Poskrobko, 2008). Powyższy schemat badawczy przyjęto jako podstawę charakterystyki systemu zarządzania krajobrazem kulturowym na obszarach chronionych (w parkach krajobrazowych) Wielkopolski. Poniżej przedstawiono wybrane problemy i bariery w funkcjonowaniu poszczególnych elementów systemu.

OBIEKT ZARZĄDZANIA

Proste stwierdzenie, że obiektem zarządzania jest krajobraz kulturowy nie jest z pewnością wystarczające dla oceny sprawności systemu. Istotne jest bowiem to, jak definiowany jest krajobraz kulturowy w założeniach polityki ochronnej. Parki krajobrazowe Wielkopolski, obok cennych ekosystemów naturalnych, obejmują wiejskie krajobrazy kulturowe, ukształtowane przez tradycyjną gospodarkę rolną i leśną. Poszczególne obszary wyróżnia niepowtarzalny zestaw cech krajobrazowych, zdefiniowanych przez specyficzne warunki przyrodnicze i rozwój historyczny. Analiza istniejących dokumentów i opracowań monograficznych dla obszarów parków krajobrazowych wskazuje, że ochrona ma przeważnie charakter punktowy, koncentruje się na cennych elementach (głównie obiektach architektonicznych i zabytkowych zespołach zieleni). Zapisy o ochronie krajobrazu kulturowego, z pewnością słuszne, nie mają jednak szansy na realizację bez identyfikacji cech krajobrazu (m.in.

---

² Ogólnopolski projekt badawczy realizowany był w latach 2007-2008 pod kierunkiem prof. Kazimierza Zimniewicza z Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Wzięli w nim udział specjaliści z różnych dziedzin - ochrony środowiska, ekonomii, prawa, architektury, planowania przestrzennego, a także praktycy - dyrektorzy i przedstawiciele służb parków krajobrazowych. Rezultaty badań zostały opublikowane w: Zimniewicz K. (red.), 2008.

systemów organizacji przestrzeni, podziałów pól, form osadniczych, relacji kompozycyjnych) oraz wskazania zasad i parametrów jego kształtowania w planach zagospodarowania przestrzennego.

PODMIOT ZARZĄDZAJĄCY

W zasadzie można go określić jako odrębny podsystem, w skład którego wchodzi różny elementy: instytucje centralne (ministerstwa) i ich przedstawicielstwa, władze i organy wojewódzkie oraz dyrekcja i służby parków. W Wielkopolsce funkcjonuje model oparty na scentralizowanym zarządzaniu parkami przez jedną dyrekcję zespołu parków krajobrazowych, wspieraną przez społeczny organ konsultacyjny (rada zespołu parków). Taki model organizacyjny ma swoje plusy (ograniczenie etatów i kosztów), ale powoduje też pewne utrudnienia w zarządzaniu i kontrolowaniu obszaru parków (dystans przestrzenny, ograniczone konsultacje ze społecznościami lokalnymi). Ważnym elementem tego podsystemu są też samorządy lokalne, które zarządzają krajobrazem poprzez gospodarkę przestrzenną (plany, decyzje). Tu ujawniają się kolejne bariery w zarządzaniu krajobrazem kulturowym. Przy opiniowaniu i uzgadnianiu planów ochrony przez samorządy lokalne z reguły negocjowane są zapisy ochronne, a nawet wymuszane pewne ustępstwa, dopuszczające na terenie parków lub w ich otulinie inwestycje niekorzystne z punktu widzenia ochrony krajobrazu. Badania stosunku władz samorządowych do parków krajobrazowych ujawniają kolejne konflikty i bariery (Zimmiewicz, 2008). Natomiast pozytywnym i bardzo interesującym przykładem integracji działań samorządów lokalnych jest stworzenie Zespołu Międzygminnego Puszcza Zielonka przez pięć gmin, których fragmenty wchodzi w skład jednego parku krajobrazowego³.

INSTRUMENTY ZARZĄDZANIA

Wśród różnych narzędzi zarządzania krajobrazem kulturowym (prawnych, administracyjnych, finansowych) za szczególnie ważny należy uznać plan ochrony. Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody jego celem jest m.in.: „określenie prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu”. Zamierzeniem ustawodawcy było, aby ustalenia w nim zawarte obowiązywały w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Sytuacja modelowa (idealna) zakłada więc sporządzenie w pierwszej kolejności planu ochrony, a następnie wymienionych wyżej

---

³ Pierwotnym powodem powołania Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka było stworzenie wspólnego projektu systemu kanalizacji i pozyskanie na ten cel funduszy europejskich. Obecnie w ramach Związku realizowane są dwa projekty ochrony krajobrazu kulturowego: „Szlak kościołów drewnianych” oraz fragment „Szlaku Cysterskiego”. Zespół powołał radę naukową, która wspiera merytorycznie jego działania.

opracowań planistycznych, dla których ustalenia planu ochrony są nadrzędne. Obecnie, spośród 12 parków krajobrazowych Wielkopolski tylko jeden ma zatwierdzony plan ochrony⁴. Większość gmin posiada już wcześniej opracowane studia i obowiązujące plany miejscowe, których ustalenia, przenieszone są do tworzonych obecnie planów ochrony parków krajobrazowych (mimo, że ustalenia te bywają czasem sprzeczne z ideą ochrony krajobrazu). W istocie, to właśnie planowanie miejscowe i decyzje na szczeblu lokalnym kształtują krajobraz obszarów wiejskich w parkach krajobrazowych i ich otoczeniu.

IDENTYFIKACJA I OCENA KRAJOBRAZU – MODELE BADAWCZE

Nowe podejście do zarządzania krajobrazem kulturowym wskazuje na potrzebę zintegrowanych badań wyjaśniających, przy użyciu szerokiego zestawu metod. Celem tego typu badań jest próba odpowiedzi na następujące pytania: Jak zidentyfikować kontekst i związki historyczne? Jak określić (opisać) specyficzne cechy i wartości krajobrazu kulturowego? Jak sformułować priorytety ochrony? Jakie instrumenty mogą być użyte dla ochrony dziedzictwa kulturowego?

Z punktu widzenia praktyki planistycznej, istotna jest zarówno ocena charakteru krajobrazu (zasobów i cech), jak też jego dynamiki, trwałości i odporności na zmiany. Ocena nie ma charakteru wartościującego, jest ukierunkowana na wydobycie specyfiki obszarów i cech różnicujących oraz określenie integralności i spójności krajobrazu, a także zgodności z historycznymi wzorcami. Dla tego typu badań można zaproponować dwa modele badawcze: statyczny i dynamiczny.

CHARAKTER KRAJOBRAZU – MODEL „STATYCZNY”

Opracowany przez autorkę model badawczy powstał w oparciu o podstawowe założenie, iż określony krajobraz kulturowy nie jest wyłącznie bardziej lub mniej atrakcyjnym „widokiem” (obrazem), lecz przede wszystkim niepowtarzalną strukturą przestrzenną, w której zakodowane są procesy historyczne, relacje geograficzne, symbole i znaczenia kulturowe. Charakterystyka krajobrazu, stanowiąca podstawę działań projektowych nie polega więc wyłącznie na rejestracji jego form i elementów, ale też na interpretacji jego biografii i struktury przestrzennej. Wymaga umiejętności „czytania” krajobrazu, odniesienia do posiadanej wiedzy i doświadczenia. Analiza struktury przestrzennej, charakterystyka poszczególnych elementów i ich wzajemnych relacji, poprzez porównanie do znanych wzorców i form, pozwala na określenie typu krajobrazu, a więc jego klasyfikację i wstępną ocenę.

---

⁴ Plan ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka został uchwalony w 2005 r. Obecnie trwa procedura uchwalania planu ochrony Parku Krajobrazowego Promno. Dla czterech kolejnych parków krajobrazowych (Lednickiego, Rogalińskiego, Przemęckiego i Powidzkiego) plany są dopiero opracowywane.

Najbardziej zaawansowany etap badań – interpretacja – jest próbą zrozumienia istoty krajobrazu, opartą na wieloaspektowych, specjalistycznych badaniach, na które składają się m.in.: analiza zjawisk naturalnych i form przyrodniczych, studia historyczne, badania przeszłych i współczesnych procesów gospodarczych oraz zjawisk społecznych i kulturowych.

ZMIANY KRAJOBRAZU – MODEL „DYNAMICZNY”

Dla oceny kierunku i tempa zmian krajobrazu za szczególnie przydatną można uznać metodę CQC – Countryside Quality Counts (Haines-Young, 2007), opartą na dwuosiowej macierzy. Na osi pionowej zapisana jest dynamika (natężenie, stopień) zmian, na podstawie których określa się obszary jako stabilne lub zmieniające się. Na osi poziomej ukazany jest kierunek zmian, co umożliwiło klasyfikację obszarów ze względu na to, czy kierunek ten jest zgodny czy niezgodny z tym, co uznano się za cechy wyróżniające określone obszary (tab. 2).

Tab. 2. Macierz oceny dynamiki i kierunku zmian krajobrazu.
Tab. 2. Evaluation matrix – dynamics and directions of landscape changes.

Kierunek zmian Dynamika zmian	Przekształcenia zgodne z charakterem krajobrazu	Przekształcenia niezgodne z charakterem krajobrazu
Krajobraz stabilny (trwały)	<p>Utrzymanie, zachowanie charakteru krajobrazu</p> <p>Charakter krajobrazu jest trwały, stabilny (silny) i nienaruszony, a obserwowane zmiany (działania) służą jego zachowaniu (podtrzymaniu); lub też: brak zmian pozwala przypuszczać, że charakter krajobrazu zostanie zachowany.</p>	<p>Zaniedbanie, osłabienie charakteru krajobrazu</p> <p>Charakter obszaru został osłabiony lub poddany erozji na skutek przeszłych zmian, a obserwowane obecnie zmiany (działania) nie są odpowiednie i wystarczające dla zachowania walorów i cech, które wyróżniały dany obszar (decydowały o jego specyfice).</p>
Krajobraz dynamiczny (zmieniający się)	<p>Wzmocnienie cech krajobrazu, ochrona i rewitalizacja</p> <p>Działania ochronne i planowane zmiany zmierzają w kierunku zachowania i wzmocnienia ogólnego charakteru krajobrazu lub jego rekonstrukcji.</p>	<p>Deformacja cech krajobrazu</p> <p>Nieplanowane zmiany i żywiołowa transformacja powodują przekształcenia charakteru obszaru, utratę wyróżniających się walorów i cech oraz pojawienie się nowych, obcych wzorów i form.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Haines-Young, 2007.
Source: own study on the base: Haines-Young, 2007.

UWAGI KOŃCOWE

Przeprowadzone badania wskazują, że bariery w zarządzaniu krajobrazem wynikają nie tylko z problemów natury prawnej, organizacyjnej i finansowej, ale również z braku spójnej wizji funkcjonowania obszarów chronionych w ramach współczesnych koncepcji rozwojowych oraz z niedoceniaenia uwarunkowań społecznych. Poszukiwania rozwiązań tego problemu są przedmiotem badań w różnych dziedzinach nauki. Wspólnym punktem wyjścia dla tych badań jest filozoficzny model trzech form rzeczywistości: 1) fizycznej – istniejącej obiektywnie, podlegającej opisowi i pomiarom na drodze poznania naukowego, 2) społecznej – tworzącej system wspólnie przyjętych norm i celów, ujętych w prawach, regułach oraz planach, 3) mentalnej – stanowiącej produkt subiektywnej wyobraźni i procesu poznawczego oraz system indywidualnych wartości, uczuć i znaczeń. Taki model teoretyczny i metodologiczny wskazuje na konieczność ujęć interdyscyplinarnych, stosowanie różnych perspektyw badawczych oraz rozwój badań partycypacyjnych.

LITERATURA

- Haines-Young R.H., 2007: Tracking change in the character of the English landscape, 1999-2003. Natural England, Catalogue Number NE42.
- Klijn J.A., 2004: Driving forces behind landscape transformation in Europe, from a conceptual approach to policy option. [w:] The new dimension of the European landscape (ed.): R.H.G. Jongman, Springer, Berlin, s. 201-218.
- Phillips A., 2003: Turning ideas on their head: The new paradigm for protected areas. [in:] Innovative governance: indigenous peoples, local communities and protected areas (eds.): H. Jaireth, D. Smyth. Ane Books, New Delhi, India.
- Poskrobko B., 2008: Zarys charakterystyki systemu zarządzania ochroną przyrody w Polsce. [w:] Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce (red.): K. Zimniewicz, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 13-23.
- Raszeja E., 2002: Procedury i instrumenty kształtowania krajobrazu na obszarach wiejskich Wielkopolski w aspekcie integracji z Unią Europejską. Studiotek Zarysy WAPP, Poznań
- Selman P.H., 2006: Planning at the landscape scale. Routledge, London.
- Zimniewicz K. (red.), 2008: Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

SUMMARY

BARRIERS TO CULTURAL LANDSCAPE MANAGEMENT IN PROTECTED AREAS OF WIELKOPOLSKA REGION

Cultural landscape protection is currently carried out within traditional sectoral policy, which in practice comes down to sight protection or to appointing protected areas of different types and issuing guidelines and bans. Barriers to landscape management result on the one hand from obstacles of a legal, organisation and financial nature, on the other hand from the lack of a coherent vision of functioning protected areas within modern development concepts and also underestimating social factors. New protection strategies more and more often emphasize the role of complex planning and integrated landscape management, as well as a need to balance social, economic and ecological objectives, taking into consideration the needs of local communities.

The article presents principles and results of interdisciplinary research entitled "Barriers to Landscape Parks Management in Poland". The research carried out by the author as a part of the project, concerned the issue of cultural landscape protection in the theory and practice of spatial management. It includes analysis of the actual state of landscape in Wielkopolska region, a diagnosis of current phenomena and processes, an evaluation of effectiveness of spatial planning methods and tools used in cultural landscape management and assessment of the state of social consciousness in this area.

The problem of methods and techniques of identification and evaluation of integrated landscape protection was undertaken in the light of modern theoretical and methodological approaches. The knowledge of landscape specifics and its dynamics (the direction, scale and pace of transformation) is essential for landscape management and fundamental to establish planning priorities and select suitable instruments. In research terms it means the identification of representative landscape features and evaluation of its stability and resistance to changes. Two research models are presented in the article: 1) "static" – for analysis of spatial and landscape structure, 2) "dynamic" – for analysis of landscape transformation.

The conclusions of the research concern the practice of cultural landscape management in protected areas. They indicate the need for replacing emergency action with integrated protection policy, giving up simple protectionism based on a sectoral approach in favour of system management of development within spatial planning, as well as enhancing participation of local communities in all stages of this process.